

1978, 13. října.¹ – *Otevřený dopis mluvčích Charty 77 Ladislava Hejdánka a Marty Kubišové a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů Kurtu Waldheimovi a hlavám signatářských zemí Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě obsahující zprávu o činnosti Charty 77 a VONS a o případech politické perzekuce v Československu.*

Vážený pane generální tajemníku,
vážené paní a vážení pánové!

Už dvaadvacet měsíců působí v Československu – členské zemi OSN, která přijala Mezinárodní pakty o lidských a občanských právech a Závěrečný akt helsinské konference – občanská iniciativa Charta 77. Toto neformální společenství si předsevzalo sledovat, jak jsou v naší zemi respektována zákony zaručená lidská práva, a nabídlo, že o této otázce povede dialog s orgány státní moci i se všemi zainteresovanými složkami společnosti, že bude na porušování lidských práv v různých oblastech společenského života upozorňovat a navrhopvat příslušná řešení. Charta 77 vydala a zaslala státním orgánům už jednadvacet dokumentů a obrátila se na ně s celou řadou dopisů, návrhů a stížností. Ani na jedno z těchto podání státní orgány neodpověděly. Jednotliví signatáři Charty 77 a jejich různé skupiny, jakož i další občané, s Chartou 77 spolupracující nebo ji inspirující, odeslali v téže době různým československým institucím několik set rozmanitých příspěvů. Drtivá většina jich rovněž nebyla zodpovězena. Tato okolnost nás vede k tomu, abychom Vás upozornili na stále se zhoršující situaci v oblasti občanských práv v naší zemi a na zesilující se perzekuci všech osob, které se za respektování lidských práv angažují nebo které se snaží tato práva uplatnit. Žádáme Vás, abyste se situací v Československu zabývali, přešetřili si údaje, které Charta 77 zveřejnila, a apelovali na československou vládu, aby zjednala nápravu

a respektovala závazky, vyplývající z mezinárodních smluv, které podepsala.

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, který vznikl v prostředí Charty 77 a působí v duchu jejího poslání, vydal už padesát sdělení, v nichž veřejnost seznamuje s různými případy trestního stíhání osob, které se nedopustily ničeho jiného, než že se projevovaly v souladu se svým přesvědčením a svědomím. Z neúplných informací, které má tento výbor k dispozici, vyplývá, že je z těchto důvodů v Československu ve vazbě nebo ve výkonu trestu značný počet občanů – jenom signatářů a stoupenců Charty 77 je momentálně vězněno několik desítek. Lidé jsou u nás zavíráni například za to, že u nich bylo nalezeno několik strojopisných kopií některého z dokumentů Charty 77 (např. Josef Brychta,² Jiří Chmel,³ Michal Kopal,⁴ Miloslav Lojek,⁵ Ivan Maňásek, Pavel Novák, František Pitor,⁶ Jan Zmatlík⁷), nebo dokonce jen za to, že si opisovali texty nepublikovaných spisovatelů nebo že si nahrávali nekonformní hudbu (např. Petr Cibulka, Libor Chloupek, Petr Pospíchal,⁸ Pavel Roubal⁹). Stále častější jsou pokusy čs. Bezpečnosti konstruovat proti signatářům Charty 77 a dalším nepohodlným osobám obvinění z různých kriminálních deliktů a pod takovouto záminkou je obvykle uvěznit (např. Otta Bednářová, Václav Havel,¹⁰ Ivan Jirous, Jaroslav Kukul, Pavel Landovský, Ladislav Lis,¹¹ Jelena Mašínová,¹² Tomáš Petřivý,¹³ Jan Šimsa¹⁴). Tato tendence dosáhla zatím svého vrcholu v nedávném zatčení a obvinění mluvčího Charty 77 dr. Jaroslava Šabaty. Jaroslav Šabata byl protiprávně zadržen, když se chtěl zúčastnit schůzky signatářů Charty 77 se členy polského Výboru společenské sebeobraný (KOR), a byl obviněn z toho, že napadl bezpečnostní orgány, ačkoli pravý opak je pravdou: policisté ho po předvedení na stanici bezdůvodně napadli a surově zbili.¹⁵ Není to první případ tohoto druhu a vznesené obvinění je stejně absurdní, jako v obdobných předchozích případech. Další lidé jsou zavíráni za to, že zasílali texty českých autorů do ciziny (Jiří Lederer, Ota Ornest)¹⁶, že vlastnili zahraniční literaturu (např. Vladimír Laštůvka, Aleš Macháček)¹⁷, nebo za to, že upozorňovali různé orgány na bezprávi ve svém okolí (např. Zdeněk Kašták,¹⁸ Peter Pohl,¹⁹ Oldřich Tomek,²⁰ Jiří

Veselý²¹). Ačkoli představitelé státu nejednou zdůraznili, že „případ Charty 77“ bude řešen výlučně politickými prostředky, nelze tu už dávno mluvit o nějakém politickém řešení: jak signatáři Charty 77, tak i další občané jsou nejrůzněji provokováni, obviňováni z věcí, kterých se nedopustili, zavírání za činnost, která je v souladu s Ústavou ČSSR, a v rozporu s právními předpisy drženi dlouhé měsíce ve vazbě.

Objevují se velmi alarmující případy teroristického násilí, anonymního vydírání a různých krutých zásahů do soukromí (např. Karel Bartošek, Bohuslav Doležal, Jiří Kasal, Pavel Kohout, Elzbieta Kohoutová, Ivan Medek, Věnek Šilhán), které nejsou nikdy řádně vyšetřeny a které řadou okolností vyvolávají dojem, že se dějí s vědomím některých složek Státní Bezpečnosti [sic].

Existuje celá bohatá škála méně nápadných a méně známých policejních zákroků proti zastáncům lidských práv, které jsou však velice důležité tím, co signalizují: snahu zcela potlačit a znemožnit jakýkoli i ten nejskromnější – nekonformní projev či svobodný tvůrčí čin. Mnoho aktivních signatářů Charty 77 je stále častěji bez náležitého právního podkladu zadržováno policií na dva až čtyři dny (při návštěvě Leonida Brežněva v Praze,²² v době plánované schůzky s polskými přáteli...), mnozí jsou neustále sledováni Bezpečností, nad jinými (Jiří Hájek, Václav Havel, Ladislav Hejránek, František Kriegel, Jaroslav Šabata, Petr Uhl) byl nebo je zcela nezákonně vykonáván otevřený a dlouhotrvající policejní dohled, spojený s různými omezeními a šikanami. Signatáři Charty 77 a jejich přátelé jsou pod různými záminkami vždy znovu podrobováni dlouhým výslechům (za uplynulé dva roky jde jejich počet do tisíců), při nichž je jim různě vyhrožováno a při nichž se občas užívá i fyzického násilí. Znovu a znovu se opakují i domovní a osobní prohlídky. Nejednou policie znemožňuje aktivním občanům i tak elementární věci, jako sejit se na přátelské schůzce, vůbec se navzájem setkat, opustit svůj byt či místo svého bydliště apod. Mnoha desítkám signatářů byly vypojeny telefony, jejich byty jsou nepokrytě odposlouchávány, jejich pohyby fotografovány a filmovány, není jim doručována korespondence.

Zvlášť absurdní jsou policejní zákroky proti soukromým přednáškám, diskuzím a kulturním podnikům. Nedávno například početná policejní asistence opakovaně zabránila tomu, aby se v soukromých bytech konala představení Shakespearovy hry Macbeth v provedení zasloužilé umělkyně Vlasty Chramostové, Pavla Landovského, Pavla Kohouta, Terezy Kohoutové a Vlastimila Třešňáka. Lidé, kteří se chtěli těchto představení účastnit, byli policií legitimováni, nebyli vpuštěni do domu a někteří byli sledováni a vyslýcháni. Považujeme za děsivé, když se ve dvacátém století v kulturní evropské zemi musí shakespearovští herci plížit zadními schodišti a sklepy, aby mohli několika přátelům v soukromém bytě zarecitovat. Předmětem trvalé pozornosti Bezpečnosti jsou strojopisné edice děl nepublikovaných autorů; jejich opisovači jsou pronásledováni; v knihvazačstvích i při prohlídkách v soukromých bytech jsou rukopisy zabavovány a v jednom případě byl spisovatel dokonce vězněn za to, že napsal román a poskytl ho k „samizdatovému“ šíření (Gruša). Zvlášť tvrdá jsou opatření policie proti příznivcům nekonformní hudby. Soukromé koncerty jsou rozháněny, jako by šlo o nějaké schůze podsvětí. Stal se i případ, že venkovský domek, v němž se častěji mladí hudebníci scházeli, byl majitelům odňat pod naprosto směšnou záminkou, že právě na jeho místě má být zřízena autobusová zastávka, a téhož dne, kdy se postižená rodina (Jan Princ) z domu stěhovala, vyhozen demonstrativně do povětří. Ze skryté a mnohdy dokonce otevřené iniciativy Bezpečnosti jsou stoupenci lidských práv stále propouštěni z práce, je jim znemožňováno přijmout vůbec jakékoli zaměstnání, jsou zbavováni důchodů, vystěhováváni z bytů, jejich dětem je upíráno právo na vzdělání a dokonce i přijetí do jeslí (Pavel Landovský), jejich partneři jsou donucováni k rozvodu (Pavel Landovský, Břetislav Verner). Vyskytly se i případy odmítnutí lékařské péče (Ivana Hyblerová) či naopak svévolná internace v psychiatrických nebo jiných zdravotních zařízeních. Např. už dvakrát se stalo, že se lékaři pod tlakem bezpečnostních orgánů zpronevěřili zásadám lidské etiky a dopustili, aby postižené ženy byly násilně a bezdůvodně internovány na venerologické klinice (Zdena Erteltová, Tina Kočová).

Mohli bychom vyjmenovat mnoho dalších případů bezpráví; většina z nich je zachycena v různých dokumentech a stížnostech, které byly zveřejněny v zahraničí nebo „samizdatovým“ způsobem odeslány státním orgánům. Ve svém úhrnu svědčí tyto případy o zhoršující se atmosféře života v naší zemi a o tom, že některé složky státní moci jsou rozhodnuty udělat cokoli, aby zcela umlčely svobodně myslící lidi a aby jim znemožnily důstojný lidský život. Takovým lidem jsou nejen upírána základní lidská práva, zakotvená ve Všeobecné deklaraci lidských práv a všech dalších podobných dokumentech, ale mnohdy je jim znemožňováno i to, co je v civilizovaném světě tak samozřejmé, že to není v příslušných zákonech ani přímo a výslovně fixováno. V naší zemi panuje atmosféra strachu, lidé se bojí nejen projevit své názory, ale dokonce i stýkat se s těmi, kdo se své názory projevit snaží. Blíží se rok 1984 a my bohužel musíme konstatovat zjevné příznaky toho, že se situace kolem nás v mnohém přibližuje Orwellově vizi světa, v němž je člověk zbaven základního práva na svobodný a důstojný život.

Netvrdíme, že československá vláda je bezprostředně odpovědná za všechna bezpráví, jež jsme tu zmiňovali. Leccos dokonce nasvědčuje tomu, že některé složky státní moci – a především bezpečnostního aparátu – se snaží vymknout jakékoli kontrole a sledovat vlastní linii bez ohledu na vnitropolitické a společenské důsledky a bez ohledu na mezinárodní postavení v ČSSR.

Náprava situace je především úkolem československých občanů a československých institucí. To ale neznamená, že by mezinárodní veřejnosti a jiným vládám mělo být lhostejné, co se v naší zemi děje, a že by jejich zájem o naši situaci měl být považován za „vměšování“. Idea OSN vychází z přesvědčení, že osud obyvatel této planety není a nemůže být záležitostí jednotlivých vlád, ale že je společnou starostí celého lidského společenství. A v Závěrečném aktu helsinské konference je výslovně stvrzeno právo signatářů států sledovat jeho plnění i v jiných zemích.

Proto se na vás obracíme s tímto upozorněním a s touto výzvou v naději, že jim budete věnovat pozornost. A jestliže pro obhájce lidských práv v této zemi představuje uvěznění Jaroslava Šabaty

bezprostřední výzvu a hrozbu jejich dalšímu úsilí, měl by se jeho osud stát i zkušebním kamenem zájmu mezinárodní veřejnosti a jejího vlivu na naše vnitřní poměry.

Informace o Chartě 77, r. 1, 1978, č. 13, s. 1–3

POZNÁMKY

- ¹ V samizdatových a exilových periodikách, v nichž byl dopis publikován (např. v Informacích o Chartě 77), je uveden s datem 6. 11. 1978. Toto datum nese i jeden exemplář textu pocházející z pracovního archivu VONS, který je uložen in: LP, Sb. VONS, inv. č. 3, sign. III/1, kart. 3. Druhý exemplář nacházející se v této sbírce, který pochází z osobního archivu Ladislava Hejdánka, je datován 13. 10. 1978. K tomuto datu je dopis zařazen i v edici dokumentů Charty 77 připravený Blankou Císařovskou a Vilémem Prečanem, přičemž editoři se v pozn. č. 1 k dokumentu odvolávají na exemplář z pracovního archivu Jiřího Hájka, kde je datum 13. října přeškrtnuto tužkou a jiné není připsáno. CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Vilém (eds.): *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989*, sv. 1, Praha 2007, s. 173–174, pozn. č. 1 k dokumentu č. D 72. V anotovaném seznamu dokumentů Charty 77 za léta 1977–1989 vydaném Vilémem Prečanem jako příloha k výběrové edici dokumentů Charty 77 je uvedeno, že datování 13. 10. 1978 se opírá o opis originálu dopisu obsahující podpisy mluvčích Charty 77 Ladislava Hejdánka a Marty Kubišové. *Charta 77. Od morální k demokratické revoluci*. Dokumentace, uspořádal Vilém Prečan, Scheinfeld-Schwarzenberg – Bratislava 1990, s. 392. Rozdílné datování je pravděpodobně dáno časovou prodlevou mezi dobou vypracování a vydání textu.
- ² K případu Josefa Brychty a Pavla Nováka viz sdělení VONS č. 2, 9, 56 a 65, dokumenty č. 2, 9, 56 a 65.
- ³ K případu Jiřího Chmela viz sdělení VONS č. 23, 49, 60, 61 a 164, dokumenty č. 23, 49, 60, 61 a 165.
- ⁴ K případu Michala Kobala a Ivana Maňáska viz sdělení VONS č. 10, 27, 33 a 127, dokumenty č. 10, 27, 33 a 128.
- ⁵ K případu Miloslava Lojka viz souhrnná sdělení VONS č. 12, 63, 123 a 195, dokumenty č. 12, 63, 124 a 196.
- ⁶ K případu Františka Pitora viz souhrnná sdělení VONS č. 63 a 195, dokumenty č. 63 a 196.
- ⁷ K případu Jana Zmatlíka viz sdělení VONS č. 30, 39, 100, 122, 148 a 218, dokumenty č. 30, 39, 100, 123, 149 a 219, a dokument č. 1135.

- ⁸ K případu Petra Cibulky, Libora Chloupka a Petra Pospíchala viz sdělení VONS č. 2, 40, 42, 48, 55, 64, 69, 70 a 157, dokumenty č. 2, 40, 42, 48, 55, 64, 69, 70 a 158.
- ⁹ K případu Pavla Roubala trestně stíhaného spolu s Jiřím Grušou viz sdělení VONS č. 14, 21 a 149, dokumenty č. 14, 21 a 150.
- ¹⁰ K případu Václava Havla, Jaroslava Kukala, Pavla Landovského viz souhrnné sdělení VONS č. 12, dokument č. 12.
- ¹¹ K tomu viz sdělení VONS č. 20 a 34, dokumenty č. 20 a 34.
- ¹² Viz sdělení VONS č. 90 „Další trestní stíhání Ladislava Lise“ o trestním stíhání Ladislava Lise pro trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku kvůli jeho svědectví v případě Jeleny Mašínové stíhané za údajné napadení příslušníka SNB, dokument č. 90.
- ¹³ K případu Tomáše Petřivého viz sdělení VONS č. 209, 213 a 249, dokumenty č. 210, 214 a 250.
- ¹⁴ K případu Jana Šimsy viz sdělení VONS č. 17, 21, 28, 40 a 48, dokumenty č. 17, 21, 28, 40 a 48.
- ¹⁵ K případu Jaroslava Šabaty viz sdělení VONS č. 41, 66, 67, 69, 75, 76, 92, 102, 106 a 223, dokumenty č. 41, 66, 67, 69, 75, 76, 92, 102, 106 a 224, a dokument č. 1134.
- ¹⁶ K případu Oty Ornesta a spol. viz sdělení VONS č. 12 a 165, dokumenty č. 12 a 166, a dokument č. 1131.
- ¹⁷ K případu Vladimíra Laštůvky a Aleše Macháčka viz souhrnné sdělení VONS č. 12, dokument č. 12.
- ¹⁸ K případu Zdeňka Kašťáka viz sdělení VONS č. 24, 59, 69 a 127, dokumenty č. 24, 59, 69 a 128.
- ¹⁹ K případu Petra Pohla viz souhrnné sdělení VONS č. 12, dokument č. 12.
- ²⁰ K případu Oldřicha Tomka viz sdělení VONS č. 18, dokument č. 18.
- ²¹ K případu Jiřího Veselého viz sdělení VONS č. 45, dokument č. 45.
- ²² Viz sdělení VONS č. 13, dokument č. 13.